

dig kétféleképpen is érdekes lehet a kérdés: égető gond-e ma is a nemzeti öncsalás, élethazugság, ábrándvilágban élés, illetve az is, vajon tudunk-e róla, benne van-e úgy a köztudatban, vagy legalább az értelmiséget izgatja-e annyira, mint a hetvenes években? És attól sem tekinthetünk el, hogy a darabban feldolgozott, a példázatban bizonyítékként felhasznált életanyag ugyancsak a hatvanas–hetvenes éveket idézi. A lakótelepi életforma persze ma is létezik, csak éppen közhellyé kopott, akkoriban viszont még újszerű megrázkódtatásnak hatott az az egyformaság, ahol a hullaszállítók egy emelettel feljebb kereshetik a halottat.

A darab lényegi, mondhatni, kulcskérdése, a nemzeti öncsalás, a stratégiai élethazugság bizonyára ma sem kevésbé meghatározó eleme életünknek, mint három-négy évtizede volt. Sőt talán még inkább az. Csak manapság a közélet főképp a politika, a politikusok hazugságaitól hangos (olykor módszeresen össze is keverve az igazmondást és a hazugságot), miközben elsikkad, hogy a politikusok is mi vagyunk, amennyiben azok a mi vágyainkra, tévképzeteinkre és ostobaságainkra számítva beszélnek összevissza.

A *Kulcskeresők* kaposvári előadása nemcsak a közvetlen politizálástól tartózkodik, de attól is, hogy akár csak a történet áttételes, politikai értelmezhetőségét különösen sugallja. Az adódik magától is. Keszég László rendezése alapján hű az örkenyi kétértelműséghez. Árva György díszlete is kettősséget sugall. A lakótelepi lakást, ahol a cselekmény játszódik, házzal együtt ábrázolja, lefelé folytatódik az épület a zenekari árokban, a lakás fölött meg háztetők dimbes-dombos sziluettje látszik, szépségesen világító éggel a háttérben. A költözökös rendetlenség a lakásban jól érzékelhető, de nem otrombán, bántóan szembetűnő. A nagy táj komor és költői, a kisvilág köznapian átmeneti, újszerű, de szegényes. Berzsényi Krisztina ruhái átlagembereket öltöztetnek. Csapó Virág Nellije – a kudarcokat halmozó férjétől szabadulni akaró asszony – az arcán és a lelké-

ben feszült, viselkedésében igyekszik fegyelmezett lenni. Kelemen József mindent túl jól csinálni akaró és éppen ezért mindent éppen csak elszűrő pilótája egyforma öntudattal viseli vereségként és győzelemként ugyanazokat az eseményeket. Kovács Zsolt ezermesterre szeretni valóan ront el és magyaráz meg mindent, Varga Zsuzsa komplett sorsrajzot ad a Nobel-díjas szerelmére hiába váró szomszédasszony szerepében. Czene Zsófia bizonyára rendezői kérésre, de legalábbis jóváhagyással rikoltozza túl az ifjabb generáció kezdeti ifjontian élés kritikai szembenállása után a leghangsabb álmodozóvá és önbecsapóvá lett lány szerepét. Az ifjabb nézők körében harsánysága külön sikert arat. A főszerep Kocsis Pál Bolyongójáé, aki afféle kisúttörőként ahol tud, segít, rajongó logikával vagy inkább szofisztikával magyarázza diadalra a vereséget, változtatja örömnéppé a kétségbeesést. A színész arcán ragyog a jóakarát, a túlbuzgalom. Bizonyára nagyon szereti a segítségére szorulókat, de még jobban azt, hogy segíthet.

Ahogy a befejezésben is megszólal a kétértelműség, az mégis egyértelmű. Megérkezik a Bodó (Takács Géza), az addig is sokat emlegetett rádióriporter, aki szemtanúja volt a komikusan katasztrófális leszállásnak, interjúkat készített a résztvevőkkel, viszont kimaradt a Bolyongó rabulisztikájából. Ugyan az euforikusan ünneplőket hiába figyelmezteti reménytelenül ordítóva a tényekre, a valóságra, a néző számára az ő igazsága marad nyilvánvaló.

ÖRKÉNY ISTVÁN: KULCSKERESŐK
(Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

Díszlet: Árvai György. Jelmez: Berzsényi Krisztina.

Rendező: Keszég László.

Szereplők: Kelemen József, Csapó Virág, Czene Zsófia, Kocsis Pál, Varga Zsuzsa, Takács Géza, Kovács Zsolt.

Deres Kornélia

Sablonvidék

PINTÉR BÉLA: SZUTYOK

Egy szerelmespár, két gyerek, tiszta falusi levegő. Első hallásra idill. De nem Magyarországon, nem úgy, ha az asszonnak kivették a méhét, és nem, ha a gyerekek valójában fél-kényszerből örökbe fogadott kamasz lányok. És hogy ez még mindig csak a jéghegy csúcsa, arról (is) szól Pintér Bélák legújabb előadása, a *Szutyok*.

Az első fontos, minden karakter és dialógus mögött megbúvó kérdés az, hogy mi is pontosan Pintérék viszonya mindahhoz, amiről beszélnek vagy beszélni szeretnének. Hogy kívülről, avagy belülről akarják-e szemlélni és felmutatni az örökbe fogadott árva és környezete harcát. Hogy kinevet(tet)ik-e az alakokat (igen), vagy nagyon is komolyan veszik egyé-

ni drámákat (igen). De az eklektikának ezzel még közel sincs vége: a már-már népi romantikába hajló mozdulatsorok (vetés-aratás), a szociohorror beemelő életábrázolás (hirtelen felindulásból elkövetett gyilkosság), a helyi irodalmi és színpadi tevékenység ironikus olvasata, a családtragédia pszichorealista felmutatása színes kavalkáddá olvad össze. Olyan kavalkáddá, amelyben a megrajzolni kívánt elemek sem megjelenni, sem idézőjelbe kerülni nem tudnak. Mintha a magyar vidék tudatlanságba tett utazás közben valahol félúton megrekednénk.

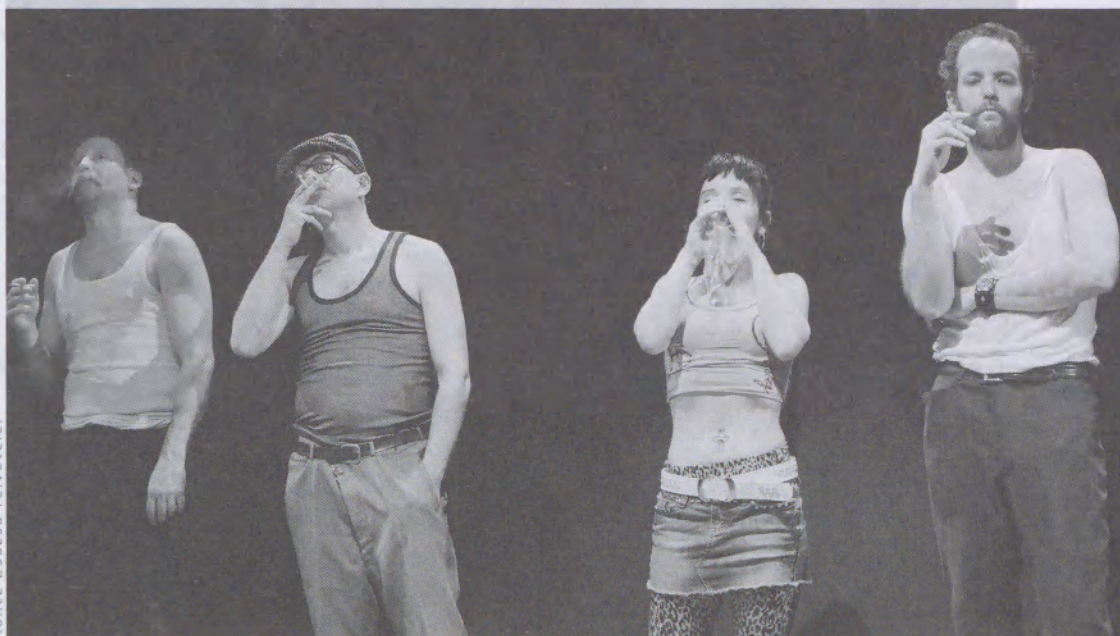
Maga a történet egy kis falusi közösségben élő középkorú pár, Irén és Attila kálváriájának bemutatásával indít: kiderül, soha nem lehet saját gyermekük, hiába jártak éveken át orvostól orvosig. Egyetlen lehetőségük az örökbefogadás, és ők el is látogatnak a falutól nem messze lévő árvaházba. Itt – vélhetőleg a nemrég elszenvedett trauma miatt – gyorsan kiválaszt-

nak maguknak egy különleges lányt, Rózsit („becenevén” Szutyok), aki azonban nem hajlandó vértestvére, Anita nélkül velük menni, így nincs mit tenni, viszik mindkettőt. Ám amikor az új jövevények megérkeznek leendő otthonukba, szinte azonnal kirekesztik őket: egyiket nem éppen szép fogsora, másikat cigány származása miatt – a helyiek ez utóbbit aztán sokkal hamarabb megbocsátják. Irén és Attila igyekeznek bevonni újdonsült gyermekeiket saját szokásaikba (irodalmi kör, színjátszás, betakarítás), több-kevesebb sikerrel és örömmel, hiszen Rózsi láthatóan nem akar illeszkedni a falu és család elfogadott normáihoz, ráadásul kevésbé is szerethető, mint a cserfes cigány lány. Rózsi végül totálisan marginalizálódik, és megérti: más úton kell eljutnia az emberekhez. Ez az út számára éppen a Magyar Gárda lesz, amelynek eszmei zászlaja alatt kedvére

FENT: Friedenthal Zoltán (Attila), Szamosi Zsófi (Rózsi) és Szalontay Tünde (Irén)

LENT: Thuróczy Szabolcs (Bandi bácsi), Quitt László (Pali bácsi), Enyedi Éva (Anita) és Friedenthal Zoltán

Köncz Zsuzsa felvételei

vetítheti vissza frusztrációit saját környezetére, amely kivetette magából. Így a magyar társadalom számos aktuális, titkolt és kimondott, ám több esetben közhelyveszélyes problémája tematizálódik az előadás során. S talán éppen addig sikerül ezt a veszélyt elkerülni, míg Szutyok be nem sétál bombardzsekiben és piros-fehér sálban. Mert onnantól – bár akció akciót követ – a bosszúhadjárat érdektelenné válik, hiszen a felvillantott ív még kibomlása előtt megtörik, és elveszti lendületét. Arról nem is szólva, hogy maga a téma (etnikai és személyes ellentétek keverése; hogyan válik valakiből gárdista; mi az a magyar vidék; mi történhet az árvákkal stb.) több ötlet kibontására is teret adhatott volna, talán egy lépéssel távolabb azoktól a sablonoktól, amelyek segítségével leképezhetjük egy falusi közösség elképzelt életét.

Az előadás színpadi világa egyszerű, a fekete falak által keretezett fapadló alapvetően meghatározza a tér puritán és nyomasztó hangulatát (díszlet: Tamás Gábor). Jobb hátul magasított széken ül Kerényi Róbert, ő a zenei felelős, fúvulával kíséri az előadást. Am ez a zenei kíséret nem tud Szutyok történetének részévé válni, aláfestés, dekoráció marad csupán. Akárcsak a hátsó falra vetített évszak-feliratok, melyek idő- és szakaszjelölökként ugyan interpretációs támaszt nyújtanak, de önmagukon nem mutatnak túl, sőt kisére didaktikussá is teszik az előadást. Benedek Mari jelmezei sokszínűek, és kitűnően jelzik az alakok háttérét és jelen környezetét: a magasított talpú cipőtől a kilátszó tangán át a szolidabb, seszínű párttitkárnős szoknyáig mindent látni. Összességében mégis kicsit úgy tetszik, mintha az alakok időn kívül rekedtek volna, nem tudni biztosan, hogy mindig a történet által kijelölt utóbbi két-három évben léteznek-e, vagy egy általánosabb, elvontabb szinten mozognak. Hogy dűlőre juthassunk, ahhoz eggyel több jobban kidolgozott dialógusra vagy eggyel kevesebb dialektusra lett volna szükség. Pedig a *Szutyok* tulajdonképpen típusfigurák tárháza: a rezignált Attila (Friedenthal Zoltán) és a szomorú Irén (Szalontay Tünde) valódi falusi kisemberek, akik úgy sodródnak életük különböző szakaszaiba, hogy kevés szerepük lesz az események alakításában. A falu két öregembere (Thuróczy Szabolcs és Quitt László) jellegzetes clown-figurára, kedélyes jelenlétük a vidéki élet alapvetéseit jelöli ki; míg a felbukkanó közalkalmazottak (orvos, rendőr, árvaház-igazgató) arcát mindig maszkaró takarja, hangjuk gépies, idegenszerű. Enyedi Éva cigány lány valóban szerethető, ahogyan kiscicaként surran ide-oda – hozzá képest abszolút ellentétes jelenség Szamosi Zsófia korlátozott kódos beszédmódú Rózsija, aki érzelmeit sehogyan sem tudja megfelelően kifejezni: vagy túl mogorva (nem bírja, ha hozzáérnek), vagy túl impulzív (magára tetováltatja gyámszülei nevét). Pedig valójában nagyon is hasonlóak: mindkettőt kihasználják a férfiak, mindkettőt fél, hogy visszakerül az intézetbe, és talán mindkettőt szereti Irént. Csak az egyik jobban el tudja fogad(tat)ni magát – ehhez is kell tehetség. Mindemellett persze el lehet mélázni azon, mennyire építkezik klisékből a Pintérék által sugallt kisember-, cigány- vagy gárdista-kép, és hogy ennek fényében történet és előadás pártatlan attitűdje (minden típusfigura kap egy-két pofont és vállon veregetést) vajon mennyiben állja meg a helyét.

A gárdistává cseperedő Rózsi története azonban annyiban mindenképpen unikális, hogy hangsúlyosan kortárs magyar történéseket, társadalmi jellegzetességeket, főbiákat tematizál – ennyire egyértelműen talán elsőként. Azért azt izgalmas lenne megnézni, hogy panelszínházon innen vagy túl merre vezethet út az időben ennyire közeli feszültségek megjelenítéséhez. Mert jó volna hinni, hogy vezethet.

PINTÉR BÉLA: SZUTYOK (Pintér Béla és Társulata)

Tér: Tamás Gábor. **Jelmez:** Benedek Mari. **Fény:** Vida Zoltán. **Hang:** Rembeczki János. **Zene:** Kerényi Róbert. **Írta és rendezte:** Pintér Béla.

Szereplők: Szamosi Zsófia, Szalontay Tünde, Enyedi Éva, Friedenthal Zoltán, Thuróczy Szabolcs, Quitt László, Szakonyi György, Roszik Hella, Pintér Béla.

John Arden 1958-ban született *Élnék, mint a disznók* – korábban: *Gyöngyélet* – című darabjának magyarországi színpadi története könnyen áttekinthető. Kétszer rendezte Ascher Tamás, egyszer Csizsar Imre, egyszer Gaál Erzsébet, majd Felhőfi-Kiss László készítette belőle saját verziót. A nyolcvanas években, a kilencvenesekben és a kétezresek elején is színre vitték, s mindig látszott oka lenni annak, hogy miért aktuális éppen, illetve miért nem érvényes ez nálunk akkornapság.

1996-ban, amikor Ascher a Katonában rendezte – több ponton újabb szerepbe helyezve át a korábbi kaposvári előadása szereplőit: Lukács Andor Kormosból Tengerész lett, Básti Juli Doreenből Rachel, Csákányi Eszter Sallyból

Harákmama –, már azt lehetett mondani, hogy mihelyst beleértünk a darab korszakába (értve ezen a kapitalizmust), már el is kerültük a darab alaphelyzetét. Tudniillik momentán nincs szerencsénk olyan, modern jóléti államhoz, amely kertés családi házba költöztetné a – hogy egy korabeli kifejezéssel éljünk – lumpenelemeket. Ugyanakkor Arden szikár, közönyösnek tetsző művét dicséri, hogy eddig még mindig akadt benne valami – bemutatóról bemutatóra más és más –, ami képes volt erőteljesen megszólalni az interpretációban. Hol a kulturális különbségek áthidalhatatlansága, hol az általános emberi reménytelenség, hol a kölcsönös értetlenség groteszkje. Most meg a veszély.

A Szputnyik *Élnék, mint a disznók*-előadásában nincs ház, nincs kert, nincs kerítés. Tíz szék van csak a kék fal előtt, ez szolgál szoros, szigorú keretül a Göttinger Pál vezényelte játékhoz. Sawneyék és Jacksonék ülnek belül, mintegy beszorítva a nekik kijelölt helyre. A sort egyik oldalról az önkormányzati lakásosztály képviselője – a precízen hivatalnokias Szabó Zoltán –, a másik oldalról pedig a rendőr – a sokáig baljósan figyelő, majd megnyugtatóan ízesen